

Sebestyén Géza

Sebestyén Géza 1937-ben került az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központba úgy, hogy az akkori inséges közállapotoknak megfelelően az Állástalan Diplomások Országos Bizottsága helyezte oda. Ez az elnevezés, amely a mai fiatalok számára már szinte érthetetlen, jól jellemzi a viszonyokat amelyek között egy pályakezdő könyvtáros első lépéseit tette. Küzdelmes gyermek- és diákkor után, amelyről azonban sohasem beszélt, mert nem akart nehéz sorsából tőkét kovácsolni, szerzett a budapesti tudományegyetemen tanári oklevelet, doktorált és tudományos kutatási ösztöndíjjal a bécsi Collegium Hungaricumba került, kutatónak készült. Munkájához szükséges könyvtári gyakorlatát az Egyetemi Könyvtárban szerezte. Munkahelyén alkönyvtárnok lett. Itteni munkája egész későbbi életére meghatározó volt. Amit külföldön inkább csak megsejtett, a magyar könyvtárak igen nagy elmaradottságát itt, az OKBK-ban és az Egyetemi Könyvtárban fedezte fel. Mint nagytehetségű, nagyrahitott embernek tudományos felkészültsége és közéleti érdeklődése előbb-utóbb utat nyitott volna a miénknél sikeresebb pálya felé. A magyar könyvtárügy nagy szerencséje, hogy ő mégis ezt az élethivatást választotta. Talán nem is az volt a döntő számára, hogy elmaradott könyvtárakat látott, hiszen az elmaradottsággal amerre csak nézett, lépten-nyomon találkozott akkor hazánkban, hanem az, hogy felfedezte: a könyvtárak egy nemzet kulturális élete, szellemi vagyona szempontjából mennyire kulcshelyzetben vannak. Felfedezte azt a nagy szakadékot, ami a rideg magyar valóság és vezetőinek illúziói között tátong. Felismerte, hogy e helyett a délibábos látásmód helyett nemzeti önismeretre, a világ dolgainak valóságos megismerésére van a legnagyobb szükség. Tudatossá vált számára, hogy a nemzeti önismeret feltételei, a más nemzeti kultúrákkal való objektív összehasonlítás lehetőségeinek műhelyei, feltételeinek megteremtői elsősorban a könyvtárak lehetnek. Ez a felismerés tette könyvtárpolitikussá, ez vált élete céljává, s most, hogy életpályájára csak nagy vonalakban is visszapillantunk, úgy ítéljük meg, hogy jól választott és lehetőségei között mindent megtett, amit egy ember megtehet.

Ebben az időben két forrásból táplálkozott: Az egyik a nemzetközi szakirodalom, a másik, a nagy felfedezés, a századeleji radikalizmus, a haladó törekvések megismerése volt. Ady és Móricz nemzedéke a művelődéspolitikában is nagyot alkotott. Sebestyén Géza előtt a nagy elődök: Szabó Ervin, Dienes László, Kóhalmi Béla pályája lebegett, akiknek elfagyott vetésein

járt, s tudta, hogy csak egy új világtól várhatja ezek kisarjadását. Tudományos könyvtáraink, ha megnyomorítva is, mégiscsak akadtak, de - egy-két városi könyvtártól eltekintve - a munkásoknak szinte nem voltak könyvtáraik. Belátta, hogy az ellenforradalmi rendszer viszonyai között még csak nem is álmodhat olyan könyvtárügy megteremtéséről, amely hazánkat egyáltalán összevethetővé teszi a művelt nemzetekkel. Nemcsak szegény-paraszti származása, radikális nézetei, de hivatásába vetett hite és törekvései élesen szembeállították a körülötte levő társadalmi viszonyokkal. Maga is várta a fasiszmus vereségét és a demokratikus viszonyok kibontakozásának lehetőségét.

1944 december elején átszökött a fronton, s Debrecenbe ment, hogy részt vegyen az Ideiglenes Nemzeti Kormány szabad országot teremtő munkájában. Az új szellemű Vallási és Közoktatási Minisztériumnak első, és egy ideig egyetlen tisztviselője volt. Amikor a kormány a felszabadult Budapestre költözött, az oktatási minisztériumban a könyvtári osztály vezetője lett. 1947 végéig dolgozott a minisztériumban. Fő feladata az új könyvtári hálózat megszervezésének előkészítése volt. A második világháború a még meglevő, az 1914-es háború idejéből megmaradt és azóta alapított szegényes népkönyvtárakat is szinte nyom nélkül elsöpörte. A gyors segítségnyújtás szándéka egyelőre nem ölthetett testet intézmények létrehozásában. Először vándorládákat kellett rendszeresíteni, amelyek a falvakban és a gépállomásokon adtak - elsősegélyként - haladószerű könyvet a falunak. A kiskönyvtárak alapításában együttműködött a Kommunista Párt irányítása alatt álló Népkönyvtárakat Szervező Országos Bizottsággal is. Előtte a demokratikus viszonyok között is már a szocialista könyvtárügy létrehozásának szándéka lebegett. Ezért, hogy a szovjet példát alkalmazhassa, megtanult oroszul - Puskin Anyeginjén sajátította el a nyelvet -, és két szovjet könyvtári kézikönyvet fordított le és alkalmazott a közös viszonyokra.

Még a minisztériumban hozzálátott az új, állandó és szilárd szervezeti közművelődési könyvtári hálózathoz megszervezésének előkészítéséhez. 1948-ban került át az Országos Könyvtári Központba, ennek Népkönyvtári Osztályára. Annak az elgondolásnak, amely még a minisztériumban fogant meg benne, gyakorlati megvalósításához itt látott hozzá. Elképzelésére egész Kelet-Európában nem akadt példa. Gyökeresen szakított ugyanis a kontinensen szélteben elterjedt ún. népkönyvtári rendszerrel, bár a tradíciók miatt a "népkönyvtár" kifejezés még sokáig megmaradt könyvtári terminológiánkban.

Elgondolása szerint az önálló, szervezetileg önellátó, csupán a községek erőforrásaira támaszkodó könyvtárak helyett olyan könyvtárak, az ún. körzeti könyvtárak rendszerét kellett megalkotni, amelyek több járásnyi terület (50-100 000 lakos) falusi könyvtárait látják el letétekkel a központi (körzeti) könyvtárból, úgy, hogy minden kis egység potenciálisan az egész körzet könyvanyagával rendelkezik. Kidolgozta a rendszer szervezeti és működési szabályzatát, hozzálátott a körzeti könyvtárak szervezéséhez, amelyeket egyben módszertani, tájékoztatói és könyvtári propaganda központként is kívánt működtetni. Az országos központ (nem sokkal később mint

önálló Népkönyvtári Központ) központilag látta el a körzeti könyvtárakat butorizzal, katalóguscédulákkal és könyvtári szempontból felszerelt könyvekkel.

Sebestyén Géza 1949-ben a Müszaki Egyetem Központi Könyvtárába került, ahol a gyarapítási osztály vezetőjeként dolgozott 1958-ig. Új munkakörében fontos szerepet vállalt a könyvtár modernizálásában, egységes hálózattá alakításában. E munkája során kitűnő utmutatót készített a tanszéki könyvtárak fejlesztéséhez. Műegyetemi éveiben sem szakadt el azonban az országos könyvtárügyi problémáktól: tanított az egyetemen, könyvtári jegyzeteket adott ki, és e sorok írójával együtt elkészítette A könyvtáros kézikönyve c. munkáját - ez két kiadásban is megjelent -, valamint a könyvtáros és népművelési főiskola könyvtártani tankönyveit. Részt vett az OSZK keretében létrehozott Módszertani osztály megszervezésében is. Ez a tevékenysége csak átmenetileg szűnt meg, ugyanis amikor 1958-ban átjött az OSZK-ba, annak főigazgató-helyetteseként fő feladata a Módszertani osztály helyébe lépő Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenységének kifejlesztése volt. Ezek az évei is igen szép termést hoztak: a könyvtárügy egész területével foglalkozott, téma szerint szinte fel sem lehetne sorolni munkásságát. Csak példaként említjük a könyvtártudományi kutatás tárgyában szervezett országos konferenciát, amelyre emlékezetes irodalmi szemlét állított össze "A könyvtártudományi kutatások problematikája" címmel. A konferencia és ez az elméleti munka megváltoztatta a kutatás irányát és az addig főleg történeti jellegű kutatások mellé méltó helyre zárkóztatta fel a könyvtárügy és könyvtárpolitika időszerű kérdéseivel foglalkozó témákat. Művének hatása a mostani könyvtártudományi kutatásokra is hat azáltal, hogy figyelmét nem kerülték el a tájékoztatásügy és a könyvtári gépesítés kérdései sem.

Noha mindig ujat kereső, de fegyelmezett, rendszerező elméje áldásos megtermékenyítő hatást gyakorolt a KMK egész tevékenységére, ujjabb, nagyobb feladatok felé fordult érdeklődése. Amikor az új nemzeti könyvtár építése előtérbe került, ez a körülmény Sebestyén Gézát is választ el az állította. Döntenie kellett, hogy a már "sinre tett" KMK ügyeit viszi tovább, vagy energiáit az új nemzeti könyvtár megalapozására összpontosítja. Az utóbbit választotta. Ahhoz, hogy a könyvtár méltó helyet foglaljon el hazánk könyvtárügyében, mindenekelőtt épülettervezési kérdéseket kellett a legkorszerűbb színvonalon megoldani. Könnyű azonban belátni, hogy itt nem arról volt szó, hogy "a régi köntösre új foltot teszünk", hanem a nemzeti könyvtár egész szervezeti rendszerét kellett kimunkálni, s mindazokat a modern feltételeket megteremtetni, melyek mellett a naggyá nőtt, de szűkös helyiségviszonyai miatt szervezetileg és hatékonyságában bizonyos mértékig szétforgácsolódott könyvtár megújodik és a hazai információs rendszer, valamint a nemzetközi csere központja, továbbá a gépesítésre váró nemzeti bibliográfia egész rendszerére méltó helyet foglaljon el benne.

Az itt csak vázlatosan felsoroltak is képet adnak arról a szerteágazó, ugyanakkor elmélyült tevékenységről, amelyet Sebestyén Géza folytatott. S ha még hozzátesszük mindehhez, hogy elnöke volt a Dokumentációs és

Könyvtári Szabványosítási Bizottságnak, főszerkesztője a Könyvtári Figyelőnek, évekig elnöke az Országos Osztályozási Bizottságnak, egyuttal a teljes magyar ETO kiadás szerkesztő bizottságának, tagja az Országos Könyvtári és Dokumentációs Tanács elnökségének, képet kaphatunk arról az óriási munkáról, amit magát nem kimélve vállaira vett. A munka Sebestyén Gézának mindennél fontosabb volt, sajnos, még az egészségénél is. Mindenáron meg akart gyógyulni, nem azért, hogy pihenjen, hanem hogy ujult erővel folytathassa, amit megkezdett, amire az életét tette.

Sajnos "az ígért földjére", az általa megálmodott Nemzeti Könyvtárba már nem tudott bemenni. Hirtelen ragadta el őt a halál. Egész életében szerény ember volt. Lényének nagysága, könyvtárosi személyiségének valódi arányai csak most bontakoznak ki előttünk, amikor életművére visszapillantunk. Akkor tűnik ki, milyen nagy volt a fa, amikor már kidőlt.

SALLAI István